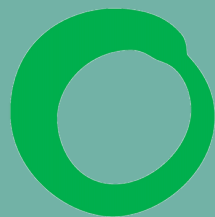

**Bankwatch
Network**

**Priatelia
Zeme
CEPA**

Sprievodca fondami EÚ

marec 2024

Obsah

Úvod.....	3
Fondy EÚ.....	5
Rozpočet EÚ – viacročný finančný rámec.....	5
Fondy politiky súdržnosti.....	6
Ďalšie programy v rámci viacročného finančného rámca.....	8
Mechanizmus spravodlivej transformácie.....	9
Plán obnovy: NextGenerationEU.....	14
Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti.....	15
Nové výzvy – stratégia REPowerEU.....	17
Programy financované z príjmov z EÚ systému obchodovania s emisnými kvótami.....	19
Modernizačný fond.....	19
Sociálno-klimatický fond.....	21
Európska investičná banka.....	22
Zapojte sa.....	23
Prečo a ako sa zapojiť do programovania a implementácie fondov EÚ?.....	23
Programovanie.....	25
Implementácia.....	26
Ako sa stať prijímateľom.....	27
Štyri body pre dobrú partnerskú spoluprácu.....	28
Príklady klimatických projektov financovaných z fondov EÚ.....	29

ÚVOD

Európska únia (EÚ) poskytuje rôzne fondy na pomoc členským štátom na realizáciu jej politík. Finančná podpora EÚ predstavuje dôležitý zdroj na dosiahnutie cieľov Zelenej dohody. V období od roku 2021 až do roku 2027 sú k dispozícii rôzne fondy a programy, či už z tradičného rozpočtu EÚ (viacročný finančný rámec), z plánu obnovy po skončení pandémie (NextGenerationEU) a z príjmov zo systému obchodovania s emisiami (ETS). Tieto programy poskytujú spoločne miliardy eur na investície do klimatických opatrení a pomáhajú plniť záväzky do roku 2030.

Európska komisia uvádza, že „na splnenie cieľov Zelenej dohody a programu REPowerEU budú potrebné dodatočné investície vo výške viac ako 620 miliárd EUR ročne“.¹

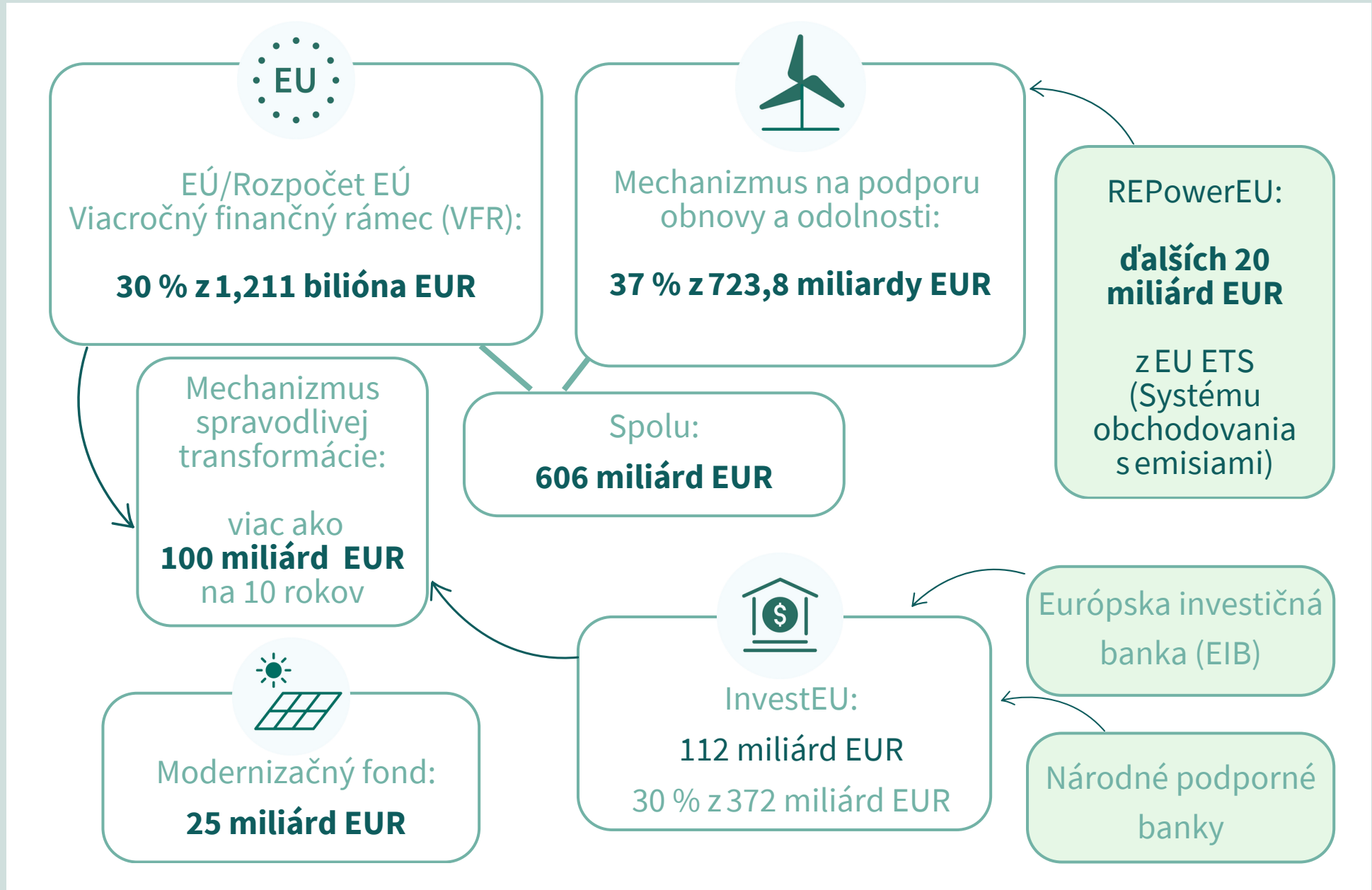
Nezávislé štúdie² vypočítali, že v rokoch 2021 – 2027 je na boj proti zmene klímy k dispozícii takmer 400 miliárd EUR z niektorých hlavných programov EÚ. Táto suma nezahŕňa spoločnú poľnohospodársku politiku EÚ (SPP) a program Horizont Európa. Ide síce len o zlomok potrebnej sumy, ale už teraz môže táto suma prispieť k významnému podielu investícií na ochranu klímy, a to najmä v krajinách, ktoré sú vo veľkej miere na financovaní z EÚ závislé.

Táto príručka poukazuje na dôležitosť niektorých fondov, ktoré sú najdôležitejšie z hľadiska opatrení v oblasti klímy, konkrétne ide o fondy politiky súdržnosti, Plán obnovy a odolnosti, Fond na spravodlivú transformáciu, Modernizačný fond a Sociálno-klimatický fond. Príručka načrtáva spôsoby, ako sa podieľať na navrhovaní a implementácii fondov EÚ tak, aby občania a životné prostredie mohli využiť ich plný potenciál.

¹ Európska komisia, [Správa o strategickom výhľade z roku 2023: základom otvorenej strategickej autonómie Európy je udržateľnosť a dobré podmienky na život](#), Európska komisia, 6. júl 2023.

² Agora Energiewende, [Sledovanie financovania EÚ v oblasti klímy](#), Agora Energiewende, 20. jún 2023.

Plánovaná podpora opatrení na ochranu klímy na obdobie 2021–2030

Rozpočet EÚ – viacročný finančný rámec

Viacročný finančný rámec (VFR) je dlhodobý rozpočet Európskej únie na obdobie siedmich rokov. Určuje priority výdavkov EÚ a limity pre rôzne politiky a programy, ako sú poľnohospodárstvo, regionálny rozvoj, výskum a inovácie a vonkajšia pomoc.

Aktuálny VFR sa vzťahuje na obdobie rokov 2021 až 2027 a má rozpočet vo výške 1,221 bilióna EUR. Ide o prvý VFR, ktorý zohľadňuje vystúpenie Spojeného kráľovstva z EÚ a vplyv pandémie COVID-19, keďže podporuje plán obnovy Európy.

O VFR rokuje Európska komisia, Európsky parlament a členské štáty a jeho výsledné znenie musí byť jednomyselne odsúhlasené všetkými členskými štátmi. Rokovania sú zložité a je potrebné pri nich vyvažovať rôzne priority a národné záujmy. Súčasťou VFR je mechanizmus úľav a príspevkov, na základe ktorého niektoré krajiny prispievajú do rozpočtu EÚ zníženými platbami.

Fondy politiky súdržnosti

Politika súdržnosti je hlavnou investičnou politikou EÚ, v rámci ktorej je k dispozícii 378 miliárd EUR na 7 rokov (545 miliárd EUR s národným spolufinancovaním). Vyjadruje hospodársku solidaritu medzi jednotlivými regiónmi EÚ a zohráva kľúčovú úlohu pri formovaní verejných investícií, najmä v strednej a východnej Európe. Má tiež byť katalyzátorom v boji proti zmene klímy vďaka osobitnému vyčleneniu prostriedkov na opatrenia v oblasti klímy.

Skladá sa z niekoľkých fondov, známych ako **európske štrukturálne a investičné fondy**. Sú hlavnými nástrojmi na realizáciu politiky súdržnosti EÚ a zahŕňajú:

- Európsky fond regionálneho rozvoja (312,73 miliárd EUR)
- Európsky sociálny fond plus (ESF+) (142 miliárd EUR)
- Kohézny fond (49,18 miliárd EUR)
- Fond na spravodlivú transformáciu (26,96 miliárd EUR)

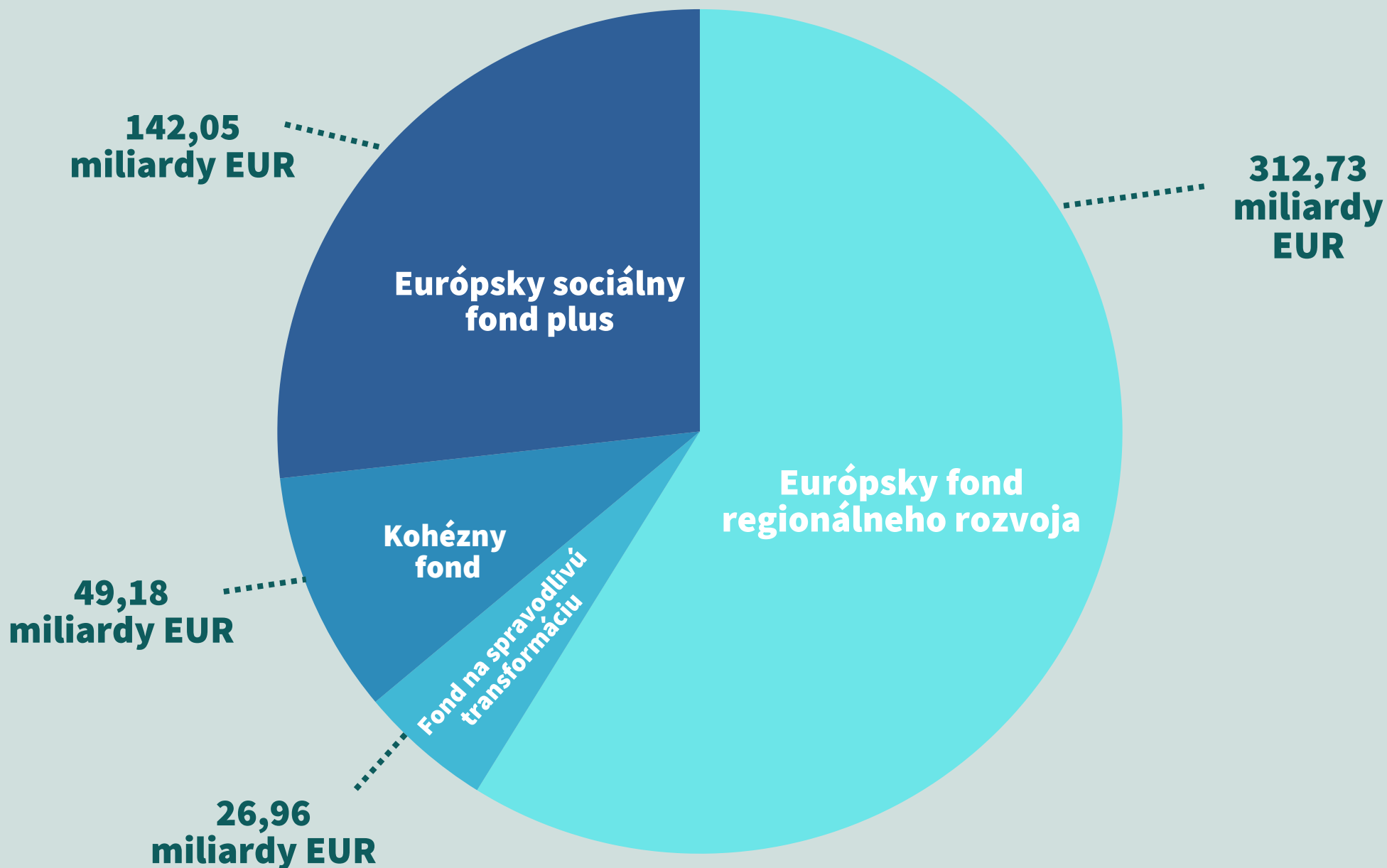
Každý členský štát pripravuje v spolupráci s Európskou komisiou partnerskú dohodu, v ktorej objasňuje akým spôsobom plánuje využiť finančné prostriedky na dosiahnutie cieľov a priorít EÚ.

Politika súdržnosti zohráva dôležitú úlohu v boji proti zmene klímy a pri podpore udržateľného rozvoja v EÚ. Niektoré z jej fondov sú najviac určené na opatrenia v oblasti klímy. Prostredníctvom rôznych finančných nástrojov môže táto politika podporovať investície, ktoré prispievajú k zmierňovaniu zmeny klímy a prechodu na nízkouhlíkové hospodárstvo. Nezávislá štúdia napríklad ukázala, že členské štáty plánujú v období 2021-2027 využiť približne 20 miliárd EUR z prostriedkov politiky súdržnosti na renovácie a energetickú efektívnosť.³

Politika súdržnosti sa riadi určitými pravidlami a normami. Po tom, čo bola zásada "výrazne nenarušiť" (do no significant harm) zavedená v programe NextGenerationEÚ, bola zahrnutá aj do fondov politiky súdržnosti.

³ Renovate Europe, [2021-2027 Podpora politiky súdržnosti pre energetickú efektívnosť a obnovu budov](#), Renovate Europe, apríl 2023.

Celkový objem Fondov politiky súdržnosti

Ďalšie programy v rámci viacročného finančného rámca

K opatreniam v oblasti klímy prispieva niekoľko programov VFR, predovšetkým „Nástroj na prepájanie Európy“ (CEF, Connecting Europe Facility), ktorý podporuje rozvoj energetickej, dopravnej a digitálnej infraštruktúry. CEF funguje v spolupráci s európskymi štrukturálnymi a investičnými fondmi (EŠIF), programom Horizont Európa a nástrojom na obnovu a odolnosť. Horizont Európa je hlavný výskumný a inovačný program s rozpočtom 95,5 miliardy EUR (vrátane 5,4 miliardy EUR z nástroja NextGenerationEU), ktorý zohráva kľúčovú úlohu pri riešení zmeny klímy, podpore cieľov trvalo udržateľného rozvoja OSN a zvyšovaní konkurencieschopnosti EÚ. Európsky poľnohospodársky fond pre rozvoj vidieka (EPFRV), rovnako s rozpočtom 95,5 miliardy EUR, rieši zmenu klímy prostredníctvom udržateľného poľnohospodárstva, ochrany životného prostredia, obnoviteľných zdrojov energie a znižovania uhlíkovej stopy poľnohospodárskych podnikov a vidieckych oblastí.

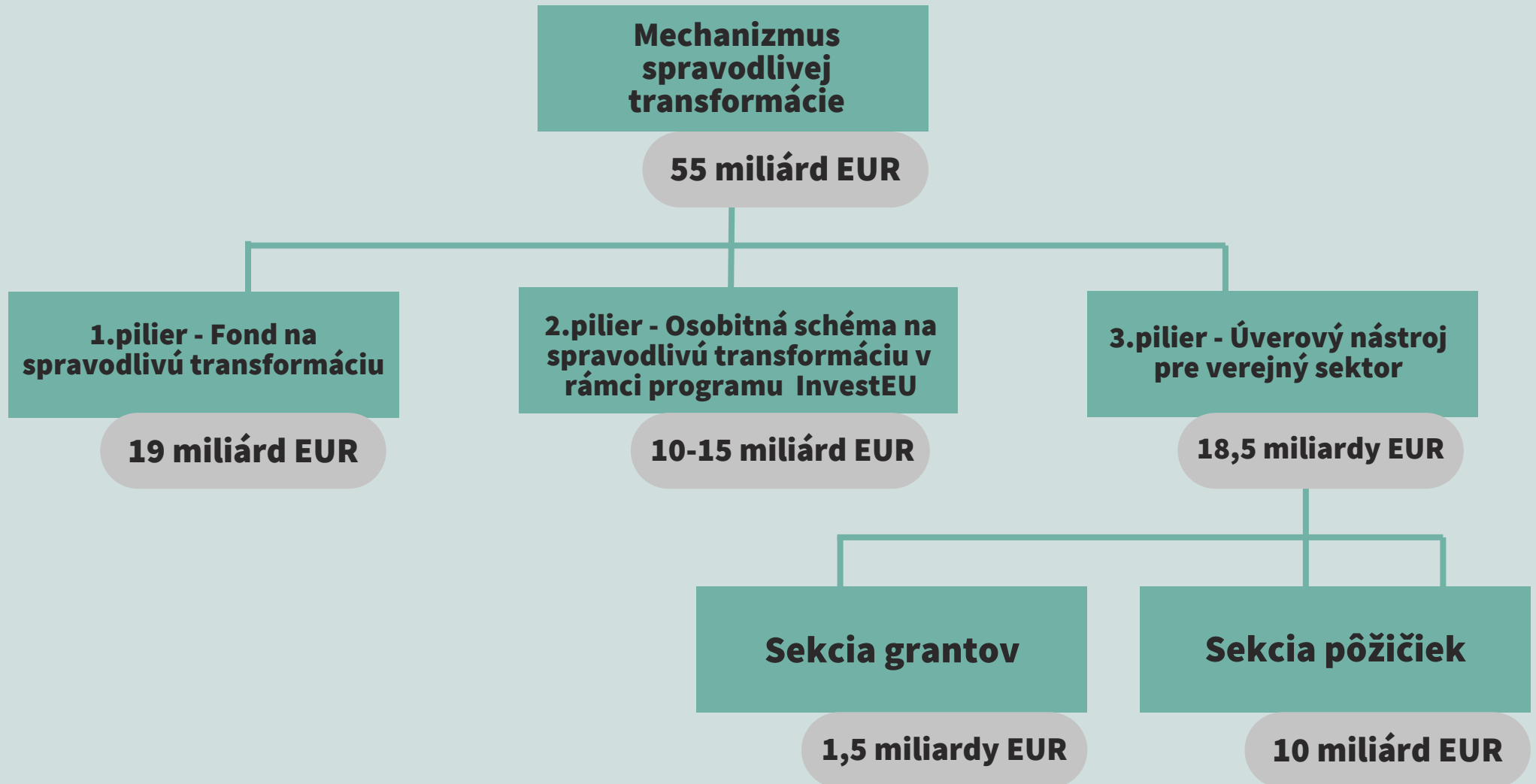
Mechanizmus spravodlivej transformácie

Mechanizmus spravodlivej transformácie (MST) je program regionálneho rozvoja, ktorý Európska komisia predstavila v januári 2020. Očakáva sa, že sa v rámci neho zmobilizujú investície vo výške približne 55 miliárd EUR. Jeho cieľom je poskytnúť finančné prostriedky tým krajinám a regiónom, u ktorých je predpoklad, že budú v rámci Európskej zelenej dohody obzvlášť postihnuté prechodom od fosílnych palív. Mechanizmus spravodlivej transformácie pozostáva z troch rôznych pilierov. Prvým je Fond na spravodlivú transformáciu, druhým je osobitná schéma na spravodlivú transformáciu v rámci programu InvestEU a tretím je nový úverový nástroj pre verejný sektor, ktorý spravuje Európska investičná banka (EIB).⁴

⁴ Viac informácií o druhom a treťom pilieri nájdete v našej samostatnej publikácii [Druhý a tretí pilier Mechanizmu spravodlivej transformácie](#), marec 2023.

Piliere Mechanizmu spravodlivej transformácie

V rámci každého z troch pilierov sú rôzne druhy oprávnených investícií. V rámci prvého piliera sa podporujú predovšetkým projekty, ktorých cieľom je pôsobiť proti negatívnym hospodárskym dôsledkom prechodu na zelenú ekonomiku v regiónoch s vysokými emisiami uhlíka, ako sú nezamestnanosť, odliv mozgov a sociálne problémy. To je možné dosiahnuť prostredníctvom diverzifikácie hospodárstva, rekvalifikácie/zvyšovania kvalifikácie a sociálneho začlenenia pracovníkov a uchádzačov o zamestnanie. Prvý pilier môže financovať aj iné činnosti za predpokladu, že prispievajú k realizácii transformácie na miestnej úrovni. Medzi príklady oprávnených projektov patria výskum a inovácie, investície do energetickej účinnosti a obnoviteľných zdrojov energie, inteligentná a udržateľná miestna mobilita, digitalizácia, regenerácia pôdy, obehové hospodárstvo a sociálna infraštruktúra pre zariadenia starostlivosti o deti a seniorov.

Druhý pilier bude financovať širšie spektrum projektov vrátane tých, ktoré sa zameriavajú na obnoviteľné zdroje energie, energetickú efektívnosť, energetickú a dopravnú infraštruktúru, diaľkové vykurovanie, dekarbonizáciu, sociálnu infraštruktúru a hospodársku diverzifikáciu. Druhý pilier, bohužiaľ, obsahuje aj ustanovenia o podpore projektov v oblasti plynu, ktoré sú v rozpore s ambíciami stanovenými v Európskej zelenej dohode.

Podobne ako druhý pilier, aj tretí pilier má širší záber ako Fond na spravodlivú transformáciu. Keďže tretí pilier podporuje len projekty realizované verejnými orgánmi, budú sa z neho financovať predovšetkým veľké investície do infraštruktúry, ktoré nemajú z pohľadu komerčného financovania dostatočný tok príjmov. Medzi typické projekty, ktoré sú v rámci tretieho piliera podporované, patrí oblasť energetiky a dopravy, diaľkové vykurovanie, energetická efektívnosť (vrátane obnovy budov) a sociálna infraštruktúra.

Aké druhy projektov môžu byť v rámci jednotlivých pilierov financované?

1.pilier: Fond na spravodlivú transformáciu

Diverzifikácia hospodárstva

Rekvalifikácia a inklúzia robotníkov

Ekologická transformácia a sociálna inklúzia

2. pilier: Osobitná schéma na spravodlivú transformáciu v rámci programu InvestEU

Energetická a dopravná infraštruktúra

Plynárenské projekty

Diaľkové vykurovanie

Dekarbonizácia

3.pilier: Úverový nástroj pre verejný sektor

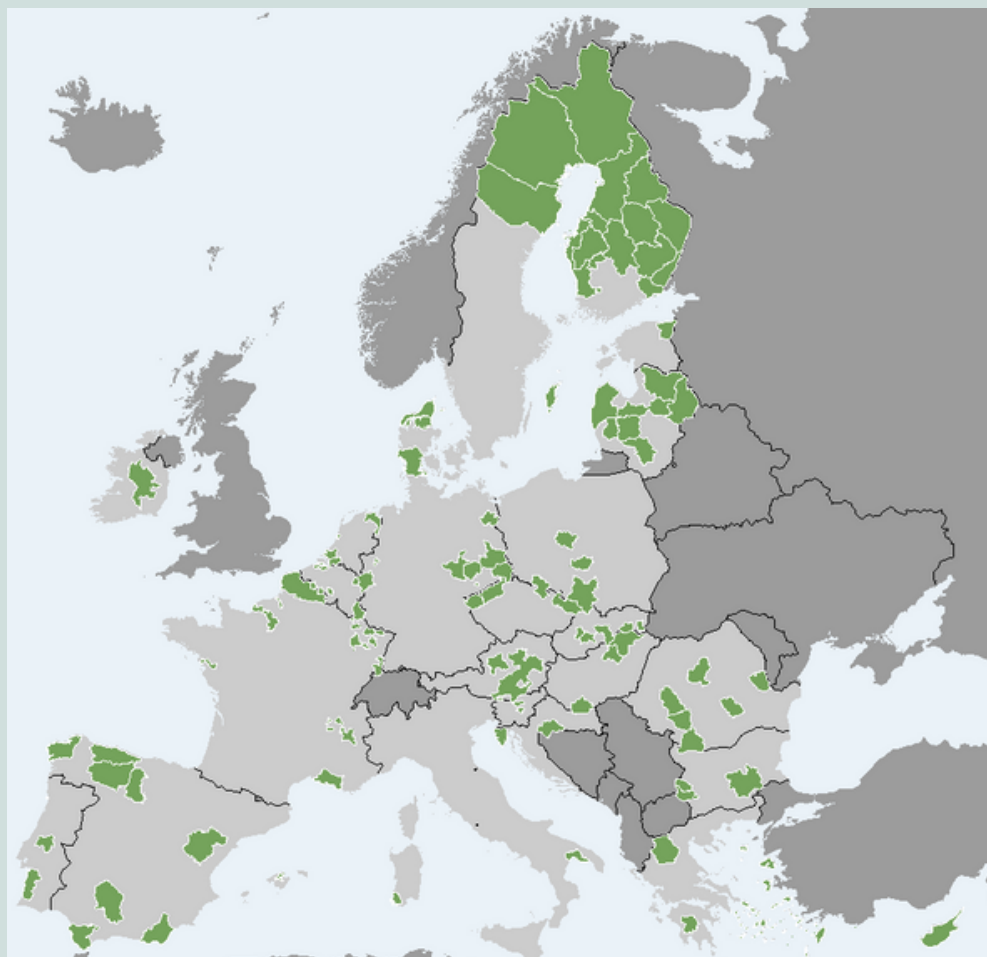
Opatrenia na podporu prechodu ku klimatickej neutralite

Energetická a dopravná infraštruktúra

Diaľkové vykurovanie

Energetická efektívnosť (vrátane obnovy budov)

Na získanie financií v rámci Mechanizmu spravodlivej transformácie musia regióny predložiť Európskej komisii na schválenie plány spravodlivej transformácie územia (TJTP). Tieto plány musia podrobne opísať plánovaný proces transformácie na regionálnej úrovni a zdôvodniť, prečo sa predpokladá, že daný región bude ekologickou transformáciou mimoriadne negatívne ovplyvnený. Termín na schválenie plánov spravodlivej transformácie územia bol 31. december 2022. Všetky regióny vyznačené na mape⁵ nižšie zelenou farbou boli schválené včas.

⁵ Európska komisia, [Platforma pre spravodlivú transformáciu](#), Európska komisia, posledná návšteva 10. januára 2024.

Plán obnovy: NextGenerationEU

NextGenerationEU je plán obnovy EÚ na riešenie hospodárskych a sociálnych dôsledkov pandémie COVID-19. Plán navrhla Európska komisia v máji 2020 a členské štáty ho schválili v júli 2020. Avšak v snahe uspokojiť potrebu dodatočného financovania, sa členské štáty dohodli na revidovanom viacročnom finančnom rámci, ktorý zahŕňa dodatočné financovanie kľúčových oblastí, ako sú zdravotníctvo, výskum a zmena klímy. Z tohto dôvodu sú viacročný finančný rámec a NextGenerationEU úzko prepojené.

Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti predstavuje jadro NextGenerationEU a ide o nový hlavný program na podporu investícií krajín EÚ do kľúčových odvetví. Krajiny EÚ majú k dispozícii 806,9 miliárd EUR vo forme kombinácie grantov a pôžičiek, ktoré môžu použiť na podporu investícií a reforiem, ktoré pomáhajú oživiť hospodárstva členských štátov a môžu poskytnúť silnú finančnú páku na posilnenie klimatických opatrení. Podľa súčasných pravidiel Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti skončí v roku 2026.

Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti

Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti (RRF) je určený na poskytovanie finančnej podpory členským štátom obzvlášť postihnutým pandémiou s cieľom podporiť obnovu hospodárstva a zvýšiť odolnosť.

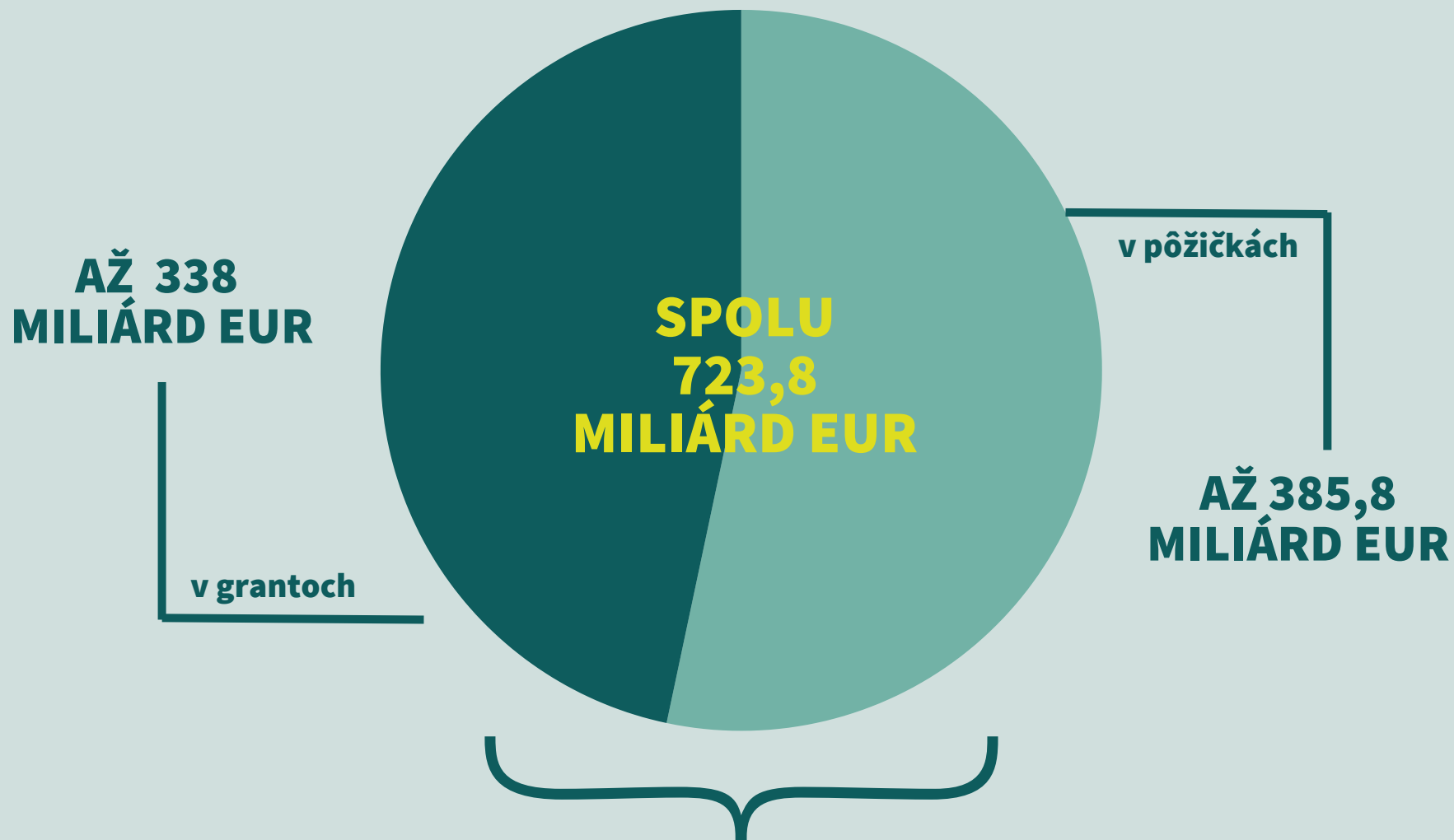
Každý členský štát musel na získanie podpory predložiť na schválenie Plán obnovy a odolnosti, v ktorom sa zaviazal ku konkrétnym reformám a investíciám tak, aby najmenej 37 % podpory bolo určených na ochranu klímy. Okrem toho vďaka zásade “výrazne nenarušiť” (DNSH, do no significant harm) nemá v plánoch byť nič, čo by poškodzovalo životné prostredie. Táto zásada musí byť uplatnená na všetky investície uvedené v pláne.

Vďaka RRF sa plánujú dôležité reformy a investície na podporu opatrení v oblasti klímy. Z nástroja by však podporu mohol čerpať aj rad pochybných projektov, preto je potrebné implementáciu plánov podrobne preskúmať.

Národné plány, známe tiež ako plány obnovy a odolnosti, opisujú ako budú prostriedky na obnovu investované. Peniaze budú vyplácané po dokončení konkrétnych činností, a nie na základe výdavkov na jednotlivé projekty. To znamená, že pred uskutočnením akýchkoľvek platieb z RRF Európska komisia posúdi, či členský štát splnil konkrétne míľniky a ciele súvisiace s realizáciou plánu.

Na financovanie RRF si EÚ požičiava peniaze na medzinárodných kapitálových trhoch. Budú splácané dlhodobo až do roku 2058. Malo by to zamedziť okamžitému tlaku na verejné financie členských štátov a umožniť, aby sa mohli sústrediť na obnovu.

Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti - celkové dostupné financie

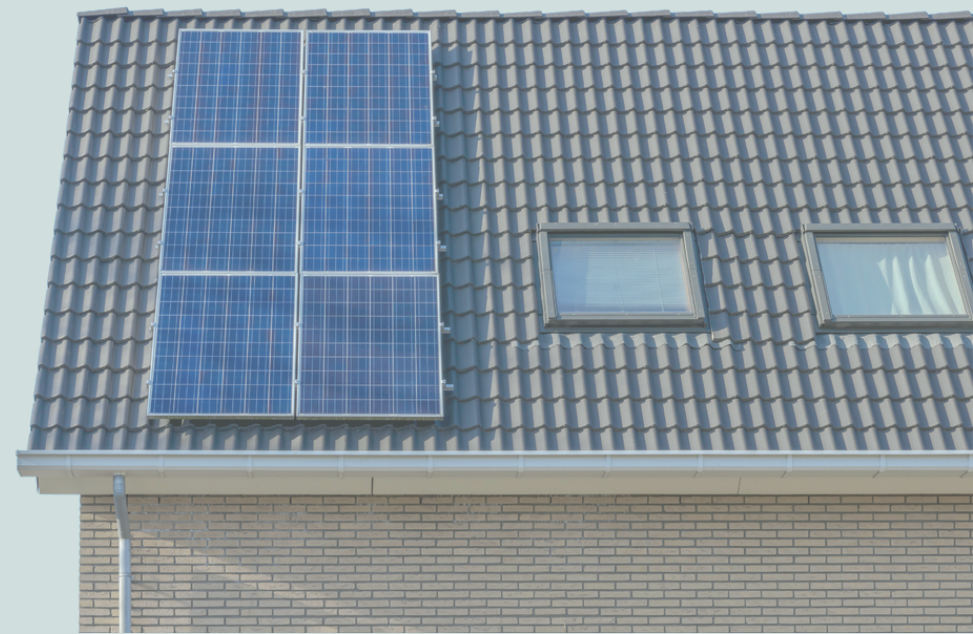

najmenej 37% by malo byť venovaných opatreniam,
ktoré prispievajú k cieľom v oblasti klímy

Nové výzvy – stratégia REPowerEU

RRF tiež úzko súvisí s plánom REPowerEU, stratégie EÚ prijatej v reakcii na ruskú inváziu na Ukrajinu, ktorej cieľom je ukončiť závislosť od dovozu fosílnych palív z Ruska. Európska komisia navrhla 18. mája 2022 zmenu v nariadení o RRF tak, aby boli do existujúcich plánov obnovy a odolnosti jednotlivých členských štátov zahrnuté osobitné kapitoly REPowerEU.

Cieľom plánu je diverzifikovať dodávky energie, zvýšiť energetickú efektívnosť a urýchliť zavádzanie obnoviteľných zdrojov energie. Na podporu potrebných investícií by členské štáty mohli požiadať o dodatočné finančné prostriedky predložením kapitol REPowerEU Európskej komisii na financovanie konkrétnych opatrení. Finančné prostriedky EÚ sú k dispozícii na podporu podnikov, domácností a kritickej infraštruktúry potrebnej na bezpečnú energetickú transformáciu.

Na financovanie týchto kapitol sú členskými štátmi k dispozícii financie z rôznych zdrojov:

- 5,4 miliardy EUR z pobrexitovej adaptačnej rezervy
- 20 miliárd EUR v nových grantoch zo systému EÚ na obchodovanie s emisiami
- takmer 117 miliárd EUR by sa mohlo presunúť z programov politiky súdržnosti
- 225 miliárd EUR v nevyužitých úveroch z RRF

Splnenie cieľov REPowerEU vyžaduje výrazné dodatočné investície, najmä v oblasti využívania obnoviteľných zdrojov energie, energetickej efektívnosti a energetických úspor a zároveň i výrazné predfinancovanie a zrýchlenie už plánovaných investícií.

Viac informácií o plánovaných investíciách členských štátov je možné nájsť v správe organizácie Bankwatch „Nová sila komunitám a nie fosílnym palivám. Analýza revidovaných plánov obnovy a odolnosti 15 členských štátov“.⁶

⁶ CEE Bankwatch Network, [Repower communities – not fossil fuels. Analysis of the revised national recovery and resilience plans of 15 Member States](#), CEE Bankwatch Network, 11. október 2023.

PROGRAMY FINANCOVANÉ Z PRÍJMOV Z EÚ SYSTÉMU OBCHODOVANIA S EMISNÝMI KVÓTAMI

Modernizačný fond

Modernizačný fond je dotačný program určený na podporu 10 členských štátov EÚ s nízkymi príjmami pri ich prechode na klimatickú neutralitu. Fond podporuje investície v týchto oblastiach:

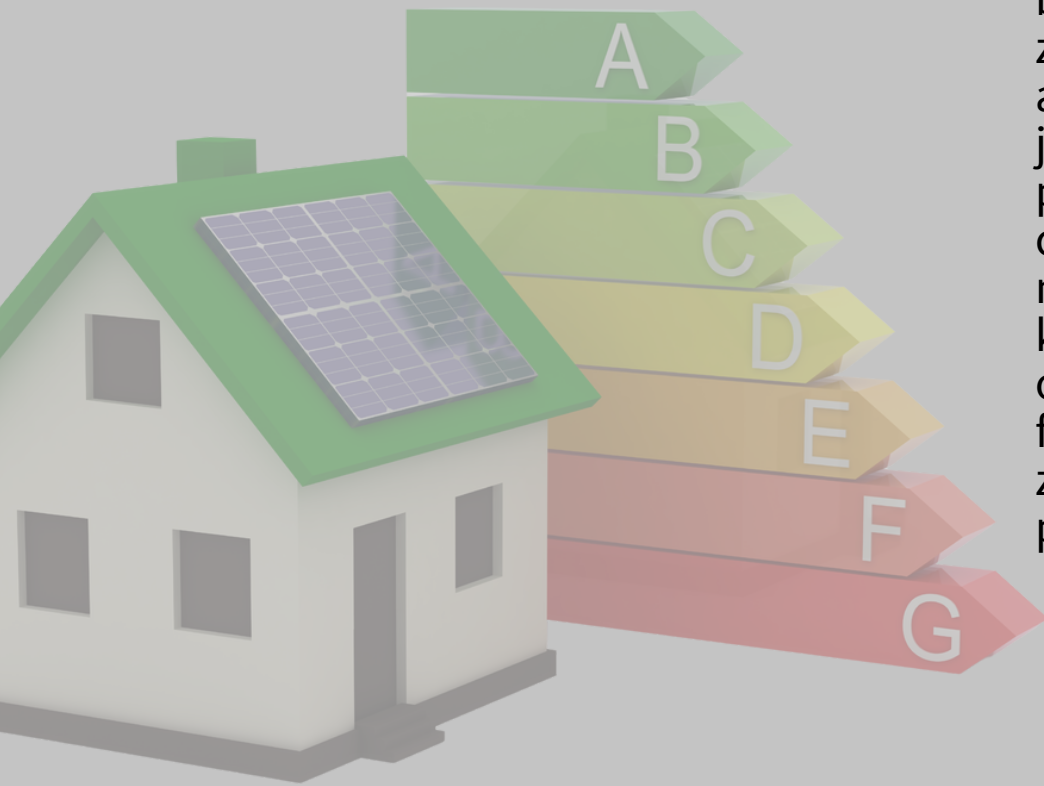
1. obnoviteľné zdroje energie
2. energetická efektívnosť
3. uskladnenie energie
4. energetické siete
5. spravodlivá transformácia v uhlíkovo-intenzívnych regiónoch

Modernizačný fond začal fungovať v januári 2021 a investície bude podporovať do roku 2030. Je financovaný z príjmov z dražieb emisných povoleniek v rámci systému obchodovania s emisiami. Celkové príjmy Modernizačného fondu na obdobie 2021 – 2030 predstavujú 57 miliárd EUR, a to za predpokladu ceny uhlíka vo výške 75 EUR/tCO₂.

PROGRAMY FINANCOVANÉ Z PRÍJMOV Z EÚ SYSTÉMU OBCHODOVANIA S EMISNÝMI KVÓTAMI

Modernizačný fond je teritoriálne obmedzený na členské štáty EÚ, ktoré majú HDP na obyvateľa nižšie ako 60 % priemeru EÚ. V súčasnosti ide o týchto 13 štátov: Bulharsko, Chorvátsko, Česká republika, Estónsko, Maďarsko, Lotyšsko, Litva, Poľsko, Rumunsko a Slovensko. Medzi najväčších príjemcov Modernizačného fondu patria Poľsko, Česká republika, Rumunsko a Maďarsko.

Ak by však fondy neboli investované rozumne, mohli by potenciálne podporovať aj také projekty, ktoré zachovávajú závislosť od fosílnych palív a prispievajú ku klimatickej zmene. Z tohto dôvodu je najvyššie dôležité, aby bol fond využívaný na podporu projektov, ktoré sú v súlade s klimatickými cieľmi EÚ a podporujú prechod ku klimatickej neutralite. Na zabezpečenie tohto cieľa Európska komisia stanovila kritériá výberu projektov oprávnených na financovanie z Modernizačného fondu, vrátane ich potenciálneho vplyvu na znižovanie emisií, energetickú efektívnosť a podporu obnoviteľných zdrojov energie.

Sociálno-klimatický fond

Európska únia navrhla Sociálno-klimatický fond ako nástroj na ochranu najzraniteľnejších skupín, ktoré sú negatívnym spôsobom zasiahnuté zavedením nového systému obchodovania emisiami pre sektor budov a cestnej dopravy. Opatrenia a investície podporované týmto fondom by sa mali zameriavať na nasledovné oblasti:

- zlepšenie energetickej hospodárnosti budov,
- dekarbonizácia vykurovania a chladenia budov,
- pripájanie energie z obnoviteľných zdrojov,
- a zaručenie lepšieho prístupu k mobilite a doprave s nulovými a nízkymi emisiami.

Celkový rozpočet na obdobie 2026 – 2032 pre členské štáty predstavuje až 65 miliárd EUR v závislosti od ceny uhlíka. Okrem toho by mali členské štáty spolufinancovať aspoň 25 % odhadovaných nákladov, teda 86,7 miliardy EUR.

Podobne ako v prípade RRF budú musieť členské štáty pripraviť sociálno-klimatický plán, v ktorom vysvetlia plánované opatrenia a investície financované z fondu. Na zníženie administratívnej záťaže by mali tieto plány byť v súlade s národnými klimatickými a energetickými plánmi jednotlivých členských štátov.⁷ Plány budú musieť byť schválené Európskou komisiou. Členské štáty budú každé dva roky podávať správu o pokroku v implementácii plánu spolu s aktualizáciou národných energetických a klimatických plánov.

⁷ CEE Bankwatch Network, [Updating national energy and climate plans: signs of reluctance to phase out fossil fuels](#), CEE Bankwatch Network, 14. december 2023.

EURÓPSKA INVESTIČNÁ BANKA

Európska investičná banka (EIB) je finančnou zložkou EÚ a jedným z najväčších multilaterálnych veriteľov na svete. Jej hlavným cieľom je podporovať rozvoj vnútorného trhu v záujme EÚ poskytovaním úverov a iných finančných produktov na verejné a súkromné projekty, ktoré podporujú ciele politiky EÚ. EIB je vo vlastníctve členských štátov a pôsobí nezávisle od inštitúcií EÚ.

EIB má dôležitú úlohu pri podpore fondov EÚ tým, že poskytuje financie na oprávnené projekty. EIB podporuje prechod na nízkouhlíkové hospodárstvo odolné voči zmene klímy, sociálnu súdržnosť a hospodársky rozvoj. EIB poskytuje aj technickú pomoc navrhovateľom pri príprave a realizácii projektov oprávnených na financovanie v rámci programov EÚ.

EIB má úzke vzťahy s Európskou komisiou, ktorá je zodpovedná za riadenie mnohých fondov EÚ. Európska komisia a EIB vzájomne spolupracujú pri určovaní prioritných odvetví a investičných oblastí, v ktorých môžu úvery EIB dopĺňať financovanie EÚ.

Prečo a ako sa zapojiť do programovania a implementácie fondov EÚ?

Je kľúčové zabezpečiť účasť verejnosti pri riadení fondov EÚ a z hľadiska klimatických opatrení to môže priniesť mnoho výhod. Zapojením verejnosti a ďalších aktérov do plánovania a využívania fondov EÚ môžu vlády a orgány verejnej správy zodpovedné za riadenie fondov zvýšiť ambície klimatickej politiky tým, že bude odzrkadľovať potreby a záujmy občanov. Účasť verejnosti pomáha zabezpečiť, že nové politiky a opatrenia zoberú do úvahy aj sociálne a environmentálne nerovnosti a môžu tiež zvýšiť legitimitu a prijatie klimatických opatrení verejnosťou.

V záujme čo najlepšieho využitia finančných prostriedkov EÚ je dôležité zapojiť všetky zainteresované strany v rôznych fázach procesu. Úloha občanov EÚ je kľúčová na zabezpečenie rozumného a efektívneho využívania verejných prostriedkov na transformačné investície v súlade s Európskou zelenou dohodou.

Pravidlá účasti verejnosti sa líšia v závislosti od fondu. V rámci politiky súdržnosti musia národné vlády, na základe Európskeho kódexu správania pre partnerstvo ustanoveného delegovaným nariadením EÚ č. 240/2014, pri rozhodovaní o rozpočte EÚ rešpektovať princíp partnerstva a zapojiť rôzne zainteresované strany. Kódex správania určuje štandardy na zapojenie všetkých partnerov do programovania, implementácie, monitorovania a hodnotenia fondov EÚ. Realizáciu partnerstva garantuje tiež článok 8 nariadenia o spoločných ustanoveniach 2021/1060.

Viných fondoch nie sú požiadavky také prísne. Napríklad v nariadení o RRF sú povinné konzultácie len uvedené bez toho, aby bol vysvetlený spôsob zmysluplného zapojenia partnerov. Môže to viesť k problémom pri implementácii týchto fondov, pretože podmienky nemusia byť vhodne nastavené pre prijímateľov a výzvy, ktorým čelia. Zároveň to zvyšuje riziko pochybného čerpania.

Na riadne zapojenie zainteresovaných strán do riadenia fondov EÚ sú potrebné osobitné opatrenia v rôznych fázach procesu. Verejnosť by mala dostať príležitosť zapojiť sa.

Programovanie

Programovanie je fáza, v ktorej sa krajina rozhoduje, ako využije financie EÚ, a to vypracovaním zastrešujúceho plánu alebo programu. Občania môžu ovplyvňovať miestne, regionálne a dokonca národné rozhodnutia a rozhodovacie orgány navrhovaním riešení, podporou mimovládnych organizácií a vyžadovaním zodpovedného konania. V rámci fázy programovania na národnej úrovni pripravujú a prijímajú národné orgány niekoľko kľúčových dokumentov. Zvyčajne ide o nasledovné dokumenty:

- sociálno-ekonomické analýzy stanovujúce národné priority na nastávajúce obdobie
- regionálne plány rozvoja
- rámcové podmienky, napr. národné energetické a klimatické plány
- partnerské dohody a operačné programy v rámci politiky súdržnosti
- investície a reformy spadajúce pod Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti

Verejnosť má možnosť zapojiť sa do prípravy každého z týchto strategických dokumentov. Avšak na ovplyvnenie konečných výsledkov zohľadňujúcich konkrétne potreby je potrebné dlhodobé a proaktívne zapojenie občanov.

Na účinnú mobilizáciu zainteresovaných strán sa odporúča vytvoriť spoločenstvo alebo koalíciu aktívnych účastníkov, ktorí svoje priority definujú na začiatku procesu programovania. To umožní správne plánovanie, identifikáciu potrieb a rozdelenie práce. V procese programovania je tiež dôležité získať prehľad o príslušných inštitúciách, harmonogramoch a termínoch. Pravidelne posielajte úradom listy a včas podávajte národným orgánom podnety ako zainteresovaná strana. Identifikujte komunity, mimovládne organizácie a podnikateľské združenia, ktoré sa môžu stať partnermi alebo sa pripojte k spoločným iniciatívam. Viac občianskych iniciatív v tejto fáze zvýši pravdepodobnosť, že sa priority občanov/občianok premietnu do výsledku. Zmysluplnú účasť v pracovných skupinách a na verejných vypočutiach môžete zabezpečiť identifikáciou a získaním relevantných odborníkov, ktorí vás podporia.

Implementácia

Jednou z dôležitých foriem zapojenia sa je zastupovanie svojej komunity v monitorovacích výboroch. Monitorovacie výbory sú zriaďované na to, aby kontrolovali, či sú správne implementované investície, opatrenia, projekty, reformy, atď. Predsedá im príslušný členský štát (alebo riadiaci orgán) a ich súčasťou sú regionálni, ekonomickí a sociálni partneri. Ako člen tohto orgánu budete mať hlasovacie práva a prístup k priamym a aktuálnym informáciám o implementácii programov a investícií.

Zatiaľ čo Kódex správania pre partnerstvo vyžaduje zriadenie monitorovacích výborov pre politiku súdržnosti, členské štáty sa môžu slobodne rozhodnúť, či zriadia monitorovací výbor pre implementáciu plánov obnovy. Zároveň môžu ministerstvá zriadiť pracovné skupiny občanov, aby zlepšili verejné výzvy na predkladanie návrhov projektov spôsobom, ktorý rešpektuje miestne potreby.

Ak máte podozrenie zo zneužívania fondov, upovedomte o tom miestne mimovládne alebo dozorné organizácie. V prípade, že máte vo svojej komunite, koalícii alebo občianskej skupine dostatočné odborné znalosti, môžete vypracovať monitorovacie správy alebo prípadové štúdie a predložiť svoje zistenia priamo príslušným regionálnym, národným alebo európskym orgánom. Účasť verejnosti tiež pomáha predchádzať podvodom a zneužívaniu fondov.

Ako sa stať prijímateľom

Či už ste starosta/-ka, podnikateľ/-ka alebo organizácia, je možné, že existujú finančné zdroje pre Váš projekt. Ak neviete, ako sa uchádzať o financovanie, môžete kontaktovať regionálne centrá Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR, ktoré Vám môžu pomôcť premeniť vaše predstavy na reálny projekt.

Stáva sa, že ministerstvá určujú prísne podmienky na typ aktivít a prijímateľov, ktoré je možné v rámci určitého programu financovať. Môže to znamenať, že ministerstvo potrebuje viac informácií z regiónov na to, aby vytvorilo správne podmienky na podporu dobrých projektov.

Ak narazíte vo svojej snahe stať sa prijímateľom fondov EÚ na problémy, môžete kontaktovať mimovládne organizácie, napr. Priateľov Zeme-CEPA alebo osloviť priamo príslušné inštitúcie. Orgány môžu byť ochotné zlepšiť podmienky pre žiadateľov, najmä ak je o konkrétnu výzvu na predkladanie žiadostí malý záujem.

Štyri body pre dobrú partnerskú spoluprácu

Pre efektívne a udržateľné národné a miestne programy financovania EÚ je kľúčové, aby bolo medzi verejnými orgánmi a zainteresovanými stranami vytvorené dobré partnerstvo. Nasledujúci kontrolný zoznam môže slúžiť ako návod, ktorý to pomôže obom stranám zabezpečiť čo najlepšie:

- 1 Zapojte sa včas:** V ranej fáze plánovania sa identifikujú relevantní partneri. Môže ísť o priemysel, odbory, komunity, miestne orgány, akademické inštitúcie a občiansku spoločnosť (vrátane organizácií pôsobiacich v oblasti životného prostredia, fondov EÚ, sociálneho začlenenia, rodovej rovnosti a nediskriminácie). V rámci niektorých programov je možné nominovať do partnerstva jednu zastrešujúcu organizáciu.
- 2 Staňte sa členmi monitorovacích výborov:** Partneri v monitorovacích výboroch sa zapájajú už v ranom štádiu procesu a sú včas informovaní o pravidlách a informáciách, aby mohli prispieť svojimi podnetmi. Príspevkom sa venuje náležitá pozornosť a prispievatelia dostávajú spätnú väzbu.
- 3 Získajte potrebnú podporu:** Partneri v monitorovacích výboroch sú oboznámení o pravidlách pri refundácii, sú im poskytnuté možnosti na budovanie kapacít a technická podpora.
- 4 Zapájajte sa v rôznych fázach procesu:** Partneri majú väčší úspech pri ovplyvňovaní procesu financovania z EÚ, ak sa zúčastňujú programovania, implementácie, monitorovania a hodnotenia programov.

PRÍKLADY KLIMATICKÝCH PROJEKTOV FINANCOVANÝCH Z FONDŮV EÚ

Príkladom úspešného využitia fondov EÚ na posilnenie postavenia občanov a zrýchlenie prechodu na obnoviteľné zdroje energie sú tzv. energetické spoločnosti. V súčasnom viacročnom finančnom rámci majú členské štáty jedinečnú príležitosť podporiť energetické spoločnosti a komunity spustením ambiciózných dotačných programov v rámci Plánu obnovy, fondov politiky súdržnosti a Modernizačného fondu.

Energetické spoločnosti môžu vďaka tomu, že umožnia občanom prevziať kontrolu nad svojimi zdrojmi energie, zohrávať dôležitú úlohu pri prechode od fosílnych palív a zároveň zvyšovať odolnosť voči prudkým nárastom cien energie, zmierňovať energetickú chudobu a podporovať miestne hospodárstvo. Môžu zohrávať kľúčovú úlohu pri prechode zo súčasného nespravodlivého energetického systému na systém, ktorý je inkluzívnejší, decentralizovaný, založený na obnoviteľných zdrojoch energie a ktorý sa sústreďuje na potreby a účasť ľudí.

Na zabezpečenie efektívneho využívania fondov EÚ existuje množstvo praktických nástrojov, ktoré ukazujú, ako využívať dostupné zdroje financovania, napríklad nástroj na sledovanie verejného financovania.⁸ Ten poskytuje prehľad o finančnej podpore pre energetické spoločnosti v 19 členských krajinách EÚ z fondu na politiku súdržnosti, Plánu obnovy a Modernizačného fondu.

PRÍKLADY KLIMATICKÝCH PROJEKTOV FINANCOVANÝCH Z FONDŮ EÚ

Hoci sa nové opatrenia v niektorých národných kapitolách REPowerEU jasne zaoberajú reformami a investíciami na zjednodušenie kolektívnej samospotreby a rozvoj energetických spoločností, existujú krajiny, ktoré zaostávajú. Najúspešnejšie príklady možno nájsť v litovskej kapitole REPowerEU, v ktorej sa spoločnosť vyrábajúca energiu z obnoviteľných zdrojov spomínajú 30-krát a vyzdvihuje sa ich úloha ako jedno z riešení energetickej chudoby. Rozsah navrhovaných zmien a ochota prijať nové prístupy k energetickej kríze, ktoré sú obsiahnuté v národných plánoch obnovy a odolnosti, sa však v jednotlivých analyzovaných členských štátoch výrazne líšia.

Na pomoc riadiacim orgánom zodpovedným za programy financované EÚ sú k dispozícii aj niektoré usmerňujúce materiály, ako napríklad praktický kontrolný zoznam siete CEE Bankwatch Network,⁹ ktorý ukazuje, ako zostaviť úspešné výzvy na predkladanie návrhov, ktoré môžu podporiť rozvoj energetických spoločností/komunit a zabezpečiť, aby boli v súlade s vnútroštátnym, regionálnym a miestnym kontextom.

⁹ CEE Bankwatch Network, [Selection criteria for energy communities: a practical checklist](#), CEE Bankwatch Network, 31.máj 2023.

PRÍKLADY KLIMATICKÝCH PROJEKTOV FINANCOVANÝCH Z FONDŮ EÚ

Ďalšími investíciami, ktoré by mohli využiť finančné prostriedky EÚ na transformáciu energetického sektora, sú investície na podporu opatrení energetickej efektívnosti. Ich cieľom je znížiť množstvo spotrebovanej energie pri plnení rovnakej úlohy, a tým eliminovať plytvanie zdrojmi. Neefektívne využívanie energie je jednou z hlavných výziev ekologickej transformácie. Krajiny môžu prijať niekoľko opatrení na zlepšenie energetickej efektívnosti, ako je napríklad využívanie obnoviteľných zdrojov energie na chladenie a vykurovanie, výmena neefektívnych alebo znečisťujúcich vykurovacích systémov, hĺbková obnova budov a vysádzanie zelených striech.

Ak majú byť tieto projekty skutočne zmysluplné a transformačné, musia sa do ich plánovania a realizácie zapojiť miestne komunity. Konzultácie s obyvateľmi/-kami, podnikmi a miestnymi orgánmi sú nevyhnutné na zabezpečenie toho, aby projekty splňali miestne potreby a priority. Uprednostňovanie projektov, ktoré sa zaoberajú sociálnymi výzvami, ako je napríklad energetická alebo dopravná chudoba, by sprístupnilo tieto opatrenia pre zraniteľné alebo marginalizované skupiny.

PRÍKLADY KLIMATICKÝCH PROJEKTOV FINANCOVANÝCH Z FONDŮ EÚ

Fondy politiky súdržnosti EÚ sú spolu s Plánom obnovy a odolnosti a Modernizačným fondom najdôležitejšími mechanizmami na boj proti energetickej chudobe. Napríklad v Českej republike poskytuje Modernizačný fond finančnú podporu seniorom a nízko-príjmovým domácnostiam. Tí môžu žiadať o granty na stavebné úpravy, ktoré povedú k energetickej úspore v ich domácnostiach. Okrem toho nedávno spustený Sociálno-klimatický fond bude od roku 2026 poskytovať financie na podporu investícií v oblasti energetickej transformácie, ide napríklad o investície do energetickej hospodárnosti budov, dekarbonizácie vykurovania a chladenia budov (vrátane využitia energie z obnoviteľných zdrojov) a ďalších príbuzných iniciatív.¹⁰ Fond bude fungovať od roku 2026 do roku 2032 a bude sa zameriavať najmä na zraniteľné domácnosti, ktoré sú najviac postihnuté energetickou chudobou.

Viac informácií o tom, ako sa niektoré členské štáty vyrovnávajú s energetickou chudobou nájdete v informačnom materiáli organizácie Bankwatch „Boj proti energetickej chudobe v členských štátoch EÚ“.¹¹

¹⁰ Rada Európskej únie, [Infographic - Fit for 55: a fund to support the most affected citizens and businesses](#), Európska únia, posledná návšteva 28. novembra 2023.

¹¹ CEE Bankwatch Network, [Tackling energy poverty in EU Member States](#), CEE Bankwatch Network, 2. jún 2023.

fotografie: Canva

Supported by:

on the basis of a decision
by the German Bundestag

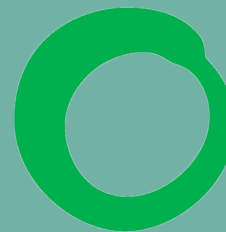
*Tento projekt je súčasťou [Európskej iniciatívy na ochranu klímy \(EUKI\)](#) nemeckého spolkového ministerstva hospodárstva a ochrany klímy (BMWK).
Za názory uvedené v tejto publikácii nesie zodpovednosť autor (autori) a nemusia nevyhnutne odrážať názory spolkového ministerstva hospodárstva a ochrany klímy (BMWK).*

Financované Európskou úniou. Vyjadrené názory a stanoviská sú však len názormi a stanoviskami autora (autorov) a nemusia nevyhnutne odrážať názory a stanoviská Európskej únie alebo agentúry CINEA. Európska únia ani orgán poskytujúci grant za ne nenesú zodpovednosť.

**Bankwatch
Network**

**Priatelia
Zeme
CEPA**

bankwatch.org/europeangreendeal